

ZNAČAJ NALAZA I MIŠLJENJA CENTRA ZA ZAŠTITU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA U KRIVIČNOM POSTUPKU

Mladen JELIČIĆ*

U krivičnom postupku koji se vodi zbog krivičnog dela trgovina ljudima iz člana 388. Krivičnog zakonika značajnu ulogu ima Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Ova ustanova socijalne zaštite ima brojne nadležnosti, a najznačajnija za krivični postupak je identifikacija žrtava trgovine ljudima, o čemu se dostavlja nalaz i mišljenje. U uvodnom delu date su opšte napomene o predmetu rada, a potom je ukazano na međunarodne standarde koje su značajne za položaj i ovlašćenja Centra. Analiziran je postupak identifikacije žrtava trgovine ljudima i struktura nalaza i mišljenja, kao i pravna priroda ovog akta. Predmet interesovanja autora je i pitanje ocene dokaza, pre svega nalaza i mišljenja, kao i iskaza predstavnika Centra koji se često pojavljuju kao svedoci u krivičnom postupku. Ukazano je na procesnu validnost iskaza predstavnika Centra u pogledu činjenica koje su saznali u postupku identifikacije žrtve trgovine ljudima, u različitim procesnim situacijama. Zaključak autora je da nalaz i mišljenje Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima ima višestruki značaj za krivični postupak. On se ispoljava kroz procesne implikacije davanja statusa oštećenog identifikovanoj žrtvi trgovine ljudima i osnova za primenu principa nekažnjavanja žrtve trgovine ljudima. Potom, kroz procesnu validnost iskaza svedoka

* Doktor pravnih nauka, naučni saradnik; sudija Višeg suda u Šapcu, <https://orcid.org/0009-0003-5486-3485> E-mail: mladen.jelicic.kaishin@gmail.com.

predstavnik Centra o činjenicama koje su saznali u postupku identifikacije žrtve trgovine ljudima, ali i kroz druge aspekte koje proizilaze iz statusa žrtve krivičnog dela trgovina ljudima.

Ključne reči: trgovina ljudima, žrtva trgovine ljudima, nalaz i mišljenje, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima, krivični postupak

UVODNA RAZMATRANJA

Krivično delo trgovina ljudima iz člana 388. Krivičnog zakonika (u daljem tekstu - KZ, 2005) specifično je iz više aspekata. Najpre, zbog bića krivičnog dela i zakonske regulative osnovnog oblika obzirom da postoje tri elementa koja ga u svom sadejstvu određuju, ali od ovog pravila postoji izuzetak kada je pasivni subjekt maloletno lice (Jeličić, 2025, str. 354).¹ Zatim, ovo krivično delo ima ustavnopravni značaj jer je odredbom člana 26. stav 2. (*Ustav Republike Srbije*, 2021) propisano da je svaki oblik trgovine ljudima zabranjen. Naposljetku, može se reći da krivično delo trgovina ljudima prati vrlo širok međunarodnopravni okvir. Brojni su međunarodni instrumenti koji su obavezali Republiku Srbiju na stvaranje pravnog i društvenog okvira za borbu protiv trgovine ljudima. To se ispoljilo ne samo na normativnom polju² već i kroz uključivanje velikog

¹ U stavu 1. propisana je radnja izvršenja krivičnog dela koju čini vrbovanje, prevoz, prebacivanje, prodaja, kupovina, posredovanje u prodaji, sakrivanje ili držanje drugog lica. Neka od pobrojanih alternativno predviđenih radnji izvršenja mora biti izvršena na jedan od sledećih načina: silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi. Navedene radnje moraju biti preduzete cilju eksploatacije rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima. Za osnovni oblik predviđena je kazna zatvora od tri do dvanaest godina. Stavom 2. propisano je da za delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu učinilac će se kazniti kaznom propisanom za to delo i kad nije upotrebio silu, pretnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja. Kada je delo iz osnovnog oblika učinjeno prema maloletnom licu, postoji teži oblik krivičnog dela i propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, što predviđa stav 3. Ostali oblici krivičnog dela propisani su stavovima 4. do 10. Shodno odredbi člana 112. stav 10. KZ maloletno lice je lice mlađe od osamnaest godina.

² Na primer, zakonski opis krivičnog dela trgovina ljudima iz člana 388. KZ oslanja se na definicije trgovine ljudima u međunarodnim ugovorima usvojenim pod okriljem Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope, koji su ratifikovani od Republike Srbije. Definicija trgovine ljudima u Konvenciji Ujedinjenih nacija – Međunarodnoj konvenciji o transnacionalnom organizovanom

broja posebnih organa, ustanova socijalne zaštite, nevladinih organizacija i drugih relevantnih društvenih činilaca u procese prevencije trgovine ljudima, zaštite žrtava i krivičnog gonjenja izvršilaca ovog krivičnog dela.

Obaveze Republike Srbije preuzete ratifikacijom brojnih međunarodnih konvencija, od kojih će samo najznačajnije za temu rada biti navedene u nastavku, ukazale su na potrebu osnivanja posebne ustanove socijalne zaštite. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima (u daljem tekstu - Centar) je ustanova u sistemu socijalne zaštite osnovana Odlukom Vlade Republike Srbije od 13.04.2012. godine, a počeo je sa radom 02.07.2012. godine. Tome je prethodilo donošenje Uredbe o mreži ustanova socijalne zaštite (2012). Centar je značajan faktor u oblasti borbe protiv trgovine ljudima i sarađuje sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i pravosudnim organima. Osnovni zadatak Centra vezan je za identifikaciju, upućivanje i zaštitu žrtava trgovine ljudima. Statutom³ i Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i zadataka⁴ predviđeno je da Centar svoju delatnost obavlja u okviru dve organizacione jedinice: Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima koja funkcioniše od jula meseca 2012. godine i Prihvatišta za žrtve trgovine ljudima, koje je započelo sa radom u februaru 2019. godine.

Da bi se razumeo značaj akata koji Centar afirmiše kao učesnika u krivičnom postupku, potrebno je ukazati⁵ da su zaposleni u Centra profesionalci u socijalnoj zaštiti i srodnim disciplinama, koji imaju potrebna znanja i veštine za rad sa žrtvama trgovine ljudima. Svi stručni radnici Centra imaju licence za obavljanje osnovnih stručnih poslova u socijalnoj zaštiti i brojne dodatne obuke i treninge koji su im dali specifična znanja. U Centru su zaposleni socijalni radnici, psiholozi, specijalni pedagozi, pravnici, defektolozi, koji sa različitih aspekata mogu da prepoznaju i razumeju preživljenu traumu i zajedno pruže potrebnu podršku.

kriminalu i pratećem Protokolu za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebno žena i dece (Protokol iz Palerma - *Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola*, 2001) odnosi se na trgovinu ljudima koja obuhvata i elementi inostranosti i organizovane kriminalne grupe. U definiciji Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (*Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*, 2009) trgovina ljudima je identično koncipirana kao u Protokolu iz Palerma, a ovu definiciju je sledio srpski zakonodavac.

³ Statut Centra dostupan je na: <https://centarzztlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Statut.pdf>. (pristupljeno: 25. april 2025. godine).

⁴ Navedeni Pravilnik dostupan je na: <https://centarzztlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-o-organizaciji-i-sistematizaciji.pdf> (pristupljeno: 25. april 2025. godine).

⁵ Videti Statut Centra i web stranicu: <https://centarzztlj.rs/tim-centra/> na kojoj su date informacije o stručnim kvalifikacijama zaposlenih (pristupljeno: 25. april 2025. godine).

Pre nego što shodno temi rada analiziramo nalaz i mišljenje Centra, potrebno je u kratkim crtama razmotriti pojedine međunarodne akte koji su značajni za krivični postupak trgovine ljudima i položaj i ovlašćenja Centra u krivičnom postupku.

Međunarodni standardi u vezi trgovine ljudima od značaja za položaj i ovlašćenja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima u srpskom krivičnom postupku

Veliki broj međunarodnih instrumenata čini pravni okvir kojim se propisuju pozitivne obaveze države u odnosu na zabranu trgovine ljudima. Te obaveze dvojako se ispoljavaju – u odnosu na izvršioce krivičnog dela trgovine ljudima i u odnosu na žrtve trgovine ljudima. Kada se ima u vidu da je članom 16. Ustava propisano da su potvrđeni međunarodni ugovori sastavni deo pravnog poretka Republike Srbije i neposredno se primenjuju, a da su prema hijerarhiji pravnih akata potvrđeni međunarodni ugovori ispod Ustava i iznad zakona (član 194. Ustava), te da da se sudske odluke zasnivaju na Ustavu, zakonu, potvrđenom međunarodnom ugovoru i propisu donetom na osnovu zakona (čl. 145.), mogu se prihvatiti kao osnovana stanovišta da odredbe Ustava omogućavaju direktnu primenu međunarodnog prava, odnosno daju mogućnost nadležnim državnim organima da se u svojim odlukama ili u obrazloženjima istih pozivaju na odredbe potvrđenih (ratifikovanih) međunarodnih ugovora i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava (Dragičević – Dičić, Mirović, Žarković, 2016, str. 12).

Obzirom da Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima preduzima aktivnosti na identifikovanju i zaštiti žrtava trgovine ljudima, potrebno je ukazati da ova ovlašćenja proističu direktno iz Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Naime, države potpisnice ove Konvencije su se obavezale da će svaka članica obezbediti u svojim nadležnim organima kadrove koji su obučeni i kvalifikovani za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, za identifikovanje i pružanje pomoći žrtvama, uključujući decu, i obezbediće da različiti organi međusobno sarađuju, kao i sa nadležnim organizacijama za podršku, kako bi žrtve bile identifikovane u postupku koji na odgovarajući način uzima u obzir poseban položaj žena i dece žrtava i kako bi im se, po potrebi, izdale boravišne dozvole pod uslovima predviđenim u članu 14. ove Konvencije (član 10. stav 1.). U pogledu identifikacije žrtava trgovine ljudima, treba ukazati na obavezu država u pogledu usvajanja zakonodavnih ili drugih mera koje su potrebne kako bi se na odgovarajući način identifikovale žrtve, i to u saradnji sa drugim

stranama ugovornicama, kao i relevantnim organizacijama za podršku (član 10. stav 2.). Inače, član 4. tačka e) definiše da je "žrtva" svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima u smislu definicije iz ovog člana. To znači da je postupak identifikovanja žrtve trgovine ljudima, koji je u nadležnosti Centra, nezavisan od krivičnog postupka koji se vodi protiv mogućeg izvršioca krivičnog dela.

Dalje, iz odredaba Konvencije proizilazi da su se države obavezale na usvajanje zakonodavnih ili drugih mera potrebnih za pružanje pomoći žrtvama u njihovom fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku; pomoć treba da obuhvati, između ostalog, savetovanje i informisanje, posebno o njihovim zakonskim pravima i uslugama koje su im dostupne, pomoć koja će im omogućiti da se njihova prava i interesi iznesu i razmotre u odgovarajućim fazama krivičnog postupka koji se vodi protiv izvršilaca (član 12. stav 1.). Države su se obavezale izričitom odredbom ove Konvencije da će pokloniti odgovarajuću pažnju potrebi da se obezbedi sigurnost i zaštita žrtve (član 12. stav 2.). Pored toga, države su se obavezale da će preduzeti mere, gde je to potrebno i pod uslovima koje propisuje domaće zakonodavstvo, u cilju saradnje s nevladinim organizacijama, drugim nadležnim organizacijama ili drugim delovima civilnog društva koji se bave pružanjem pomoći žrtvama (član 12. stav 5.). U odnosu na fazu istrage i krivičnog gonjenja, države su se obavezale na usvajanje zakonodavnih ili drugih mera potrebnih da bi se obezbedila efikasna i odgovarajuća zaštita od moguće odmazde ili zastrašivanja za žrtve, svedoke, članove porodice (član 28. stav 1.). Status žrtve trgovine ljudima obavezuje državu da obezbedi svojim unutrašnjim pravom ostvarenje prava na odštetu od izvršilaca (član 15. stav 3.).

Posebno je propisana obaveza da, ukoliko je dete žrtva trgovine ljudima, država kreira posebne mere zaštite koje će voditi računa o njegovim najboljim interesima (član 28. stav 4.). U smislu Konvencije, dete je svako lice mlađe od 18 godina (član 4. tačka d).

Za položaj deteta kao žrtve trgovine ljudima značajne su odredbe Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta⁶ kojom je propisano da je za svrhe ove Konvencije dete ljudsko biće koje nije navršilo 18 godina života, ako se na osnovu zakona koji se odnosi na dete, punoletstvo ne

⁶ *Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta*, 1990. Ova Konvencija usvojena je 20. novembra 1989. godine na 44. zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija u Njujorku. Značajan je i Fakultativni protokol o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta (*Zakon o potvrđivanju fakultativnog protokola o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta*, 2002).

stiže ranije (član 1.); da u svim aktivnostima koje se tiču dece od primarnog značaja je interes deteta bez obzira na to da li ih sprovode javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela (član 3. stav 1.); da države članice preduzimaju sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere radi zaštite deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zloupotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je poverena briga o detetu (član 19. stav 1.).

Status i ovlašćenja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima priznata su u izveštajima Grupe eksperata za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA) o sprovođenju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima za Srbiju. U prvom izveštaju, usvojenom 8. novembra 2013. godine (prvi krug ocenjivanja) konstatovano je da je Vlada Republike Srbije osnovala Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima 13. aprila 2012. godine sa zadatkom da vrši doslednu identifikaciju žrtava i obezbedi njihovo upućivanje na pomoć i zaštitu (tačka 29.); da je prepoznavanje žrtava trgovine ljudima kao takvo od ključnog značaja, s obzirom na to da proizvodi pravo na široki dijapazon mera zaštite i pomoći definisanih u Konvenciji (tačka 59.). U drugom izveštaju, usvojenom 24. novembra 2017. godine (drugi krug ocenjivanja) konstatovano je da identifikovanje dece koje su žrtve trgovine ljudima spada u odgovornost Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima (tačka 130.). U trećem evaluacionom izveštaju usvojenom 16. juna 2023. godine GRETA navodi da je Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima i dalje odgovoran za identifikaciju žrtava trgovine ljudima i njihovo upućivanje radi pomoći i zaštite (tačka 20.).

Ovlašćenja i aktivnosti koje preduzima Centar pravno utemeljenje imaju i u praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP). S tim u vezi, iako se član 4. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁷ (EKLJP) bavi ropstvom, ropским položajem i prinudnim radom i ne govori izričito o trgovini ljudima, sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u predmetima *Rantsev protiv Kipra* i Rusije (predstavka broj 25965/04, presuda od 7. januara 2010. godine), *Chowdury and others* protiv Grčke (predstavka broj 21884/2015, presuda od 30. marta 2017. godine) i *S.M. protiv Hrvatske* (predstavka

⁷ Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) - *Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima* (2003), Službeni list Srbije i Crne Gore - Međunarodni ugovori, br. 9/03, 5/05 i 7/05 i Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 12/10 i 10/15.

broj 60561/14, presuda Velikog veća od 25. juna 2020. godine), definisala je da se trgovina ljudima smatra povredom člana 4. EKLJP.

ESLJP je presudama *Rantsev* protiv Kipra i Rusije (stav 285-289) i *S.M.* protiv Hrvatske (stav 304 – 306) definisao tri grupe pozitivnih obaveza države: 1) obavezu uspostavljanja zakonodavnog i administrativnog okvira za sprečavanje i kažnjavanje trgovine ljudima; 2) obavezu zaštite žrtava trgovine ljudima kroz obezbeđenje mera prevencije, evidentiranja i pomoći takvim licima; 3) obavezu sprovođenja istrage i sudskog postupka kada postoji opravdana sumnja da je došlo do izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima. Po stavu ESLJP, prve dve obaveze su materijalnog karaktera, dok treća obuhvata procesni aspekt. Jasno je da ispunjenje druge pozitivne obaveze države spada u delokrug ovlašćenja Centra.

Dakle, imajući u vidu navedene međunarodne standarde može se zaključiti da Centar ima odgovoran zadatak identifikacije žrtve trgovine ljudima, koji postupak, kao što je navedeno, nije u direktnoj vezi za krivičnim postupkom protiv izvršioca dela.⁸ Identifikovanje žrtava trgovine ljudima od velikog je značaja za krivični postupak iz dva aspekta. Prvi se odnosi na to da žrtve trgovine ljudima najčešće imaju status pasivnog subjekta u krivičnopravnom smislu, odnosno oštećenog u krivičnoprocesnom smislu. Iako ćemo ove pojmove ravnopravno koristiti, treba ukazati na stavove doktrine da je termin oštećeni, znatno širi od izraza žrtva krivičnog dela. Kada se zakonom ustanovljava zaštita oštećenog u krivičnom postupku, to znači da se štiti širi/prošireni krug lica od onih koja spadaju isključivo u žrtve krivičnog dela, odnosno u pasivne subjekte krivičnog dela, kada je reč o klasičnoj krivičnopravnoj terminologiji (Škulić, 2016, str. 42). Drugi aspekt značajan je pre svega za organ krivičnog gonjenja (javno tužilaštvo), ali i sud, a odnosi se na princip nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima, shodno članu 26. Konvencije

⁸ Treba pomenuti i *Deklaraciju Ujedinjenih nacija o osnovnim načelima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe ovlašćenja iz 1985. godine*, prema kojoj se osoba može smatrati žrtvom, shodno ovoj Deklaraciji, bez obzira na to da li je počinilac krivičnog dela identifikovan, uhapšen, da li mu se sudi ili je osuđen i bez obzira na porodične odnose koji mogu postojati između počinioca i žrtve. Pojam „žrtva“ takođe može obuhvatati i užu porodicu ili lica zavisna od neposrednih žrtava, kao i osobe koje su pretrpele štetu prilikom pokušaja da pomognu žrtvi u nevolji ili da spreče nanošenje štete trećem licu. Ova Deklaracija preporučena je za usvajanje na Sedmom kongresu Ujedinjenih nacija za sprečavanje zločina i za postupanje prema prestupnicima, održanom u Milanu od 26. avgusta do 6. septembra 1985. godine i usvojena rezolucijom Generalne skupštine 40/34 od 29. novembra 1985. godine. Deklaracija ne podleže ratifikaciji jer nije međunarodni ugovor.

Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Odredbom ovog člana propisano je da će svaka strana, u skladu s osnovnim principima svog pravnog sistema, predvideti mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj meri u kojoj su one bile prisiljene na to. Osnovana su shvatanja da načelo nekažnjavanja, osim obaveze da žrtve trgovine ljudima ne budu kažnjene za protivpravna dela koja su posledica činjenice da su se nalazile u tom položaju, treba tumačiti tako da se protiv žrtve trgovine ljudima, ukoliko se utvrdi uzročno – posledična veza između statusa žrtve i učinjenog krivičnog dela, krivični postupak ne pokreće, tj. da se nakon pokretanja, krivični postupak obustavi u što ranijoj fazi (Dragičević – Dičić, Mirović, Žarković, 2016, str. 7). Ukazuje se da je neophodno putem veštačenja utvrditi u kojoj meri je, usled nekog od načina izvršenja krivičnog dela trgovina ljudima, autonomija volje žrtve bila kompromitovana, odnosno u kojoj meri je u situaciji trgovine ljudima kompulsivna sila prerasla u apsolutnu silu (što je posebno od značaja u situacijama kada same žrtve trgovine ljudima postaju izvršioci ovog krivičnog dela, kada vrbuju nove žrtve, zastrašuju, primenjuju silu prema njima) (Žarković i sar., 2023, str. 57).

Centar u krivičnom postupku dostavlja akt naslovljen kao nalaz i mišljenje koji predstavlja sublimaciju sprovedenog postupka i konačnu ocenu da li neko lice ima status žrtve trgovine ljudima. Na koji način se sprovodi postupak identifikacije žrtve trgovine ljudima i kakva je struktura tog akta, razmotrićemo u nastavku.

Postupak identifikacije žrtava trgovine ljudima i struktura nalaza i mišljenja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima

Sumaran osvrt na postupak identifikacije žrtava trgovine ljudima

U izveštaju GRETA iz 2023. godine posebna pažnja posvećena je analizi postupka identifikacije žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji koji je obuhvatio period ocenjivanja od 2017. do 2022. godine. U delu izveštaja koji se bavi ovim pitanjima (tačka 206. – 217.) konstatovano je više bitnih činjenica za temu ovog rada.

GRETA je ukazala da je uz podršku OEBS-a, Centar razvio indikatore za formalnu identifikaciju dece i odraslih žrtava trgovine ljudima, kao i indikatore za stručnu procenu slučajeva koji uključuju nasilje nad odraslima i decom, te rizike po ove dve kategorije. Primećeno je da iako svi akteri, uključujući nevladine organizacije i pripadnike lokalnih timova

za borbu protiv trgovine ljudima, mogu identifikovati pretpostavljene žrtve trgovine ljudima, formalna identifikacija je i dalje u nadležnosti Centra, a ona ne zavisi od ishoda krivične istrage.

Za postupak identifikacije žrtava trgovine ljudima značajne su Standardne operativne procedure za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima od 12. decembra 2018. godine.⁹ Procedure je izradila Kancelarija za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima u Direkciji policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, a iste je zaključkom usvojio Savet za borbu protiv trgovine ljudima, na sednici održanoj 25. januara 2019. godine.¹⁰

Standardne operativne procedure sadrže pregled aktivnosti koje se tiču identifikacije, upućivanja, podrške i zaštite žrtava trgovine ljudima, uključujući pomoć i podršku žrtvama trgovine ljudima u krivičnom postupku i ostvarivanju imovinskopravnog zahteva, odnosno u pružanju pomoći u parničnom postupku za naknadu štete, kao i dobrovoljnog povratka žrtava i radnji kojima se te aktivnosti realizuju. Sistematizovane su u pet procedura.

Prva se odnosi na preliminarnu identifikaciju i upućivanje, što se može realizovati od strane velikog broja subjekata koji mogu doći do saznanja o postojanju trgovine ljudima, dok je druga procedura vezana za formalnu identifikaciju žrtve trgovine ljudima. Ona se realizuje kroz tri radnje: inicijalni razgovor sa pretpostavljenom žrtvom koji obavlja stručni radnik Centra, obaveštavanje i saradnju učesnika u identifikaciji, u smislu obaveštavanja MUP-a, nadležnog tužilaštva, Centra za socijalni rad itd. i okončanje postupka identifikacije, koji rezultira formalnom odlukom da li osoba za koju se pretpostavljalo da je žrtva trgovine ljudima, jeste ili nije žrtva. Treća procedura vezana je za podršku i zaštitu žrtvi trgovine ljudima. Ispoljava se kroz dve radnje koje se preduzimaju – hitnu podršku kao odgovor na hitne potrebe pretpostavljene žrtve i kroz kontinuiranu podršku. Četvrta procedura zasnovana je na pomoći i podršci žrtvama trgovine ljudima u krivičnom postupku i rešavanju imovinskopravnog

⁹ Dostupno na: https://media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/01.SOP+final_+250119.pdf (pristupljeno: 25. april 2025. godine).

¹⁰ U uvodu ovih procedura naglašeno je da su u kreiranju delotvornog odgovora Republike Srbije u oblasti borbe protiv trgovine ljudima nastupile značajne strateške, institucionalne i zakonodavne izmene, od usvajanja Sporazuma o saradnji između Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva finansija, Ministarstva pravde, Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvete i Ministarstva rada i socijalne politike u oblasti borbe protiv trgovine ljudima 12. novembra 2009. godine, u čijem su se Aneksu nalazile Smernice za standardne operativne postupke postupanja sa žrtvama trgovine ljudima. Navedenim zaključkom Saveta za borbu protiv trgovine ljudima određeno je da prestaju da se primenjuju navedene Smernice.

zahteva ili u parničnom postupku za naknadu štete. Peta procedura naslovljena je kao dobrovoljni povratak žrtava trgovine ljudima, a odnosi se na državljane Republike Srbije i strance u slučajevima povratka u zemlju porekla.

Potrebno je ponoviti da je formalni akt o identifikaciji žrtve trgovine ljudima nalaz i mišljenje. Ovaj akt se dostavlja i javnom tužilaštvu, pa je potrebno upoznati se sa njegovom strukturom.

Struktura nalaza i mišljenja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima

Centar uvek dostavlja nadležnoj organizacionoj jedinici MUP-a, odnosno nadležnom javnom tužilaštvu, sudu i nadležnom Centru za socijalni rada svoj nalaz i mišljenje o rezultatima sprovedenog postupka identifikacije, dok drugog učesnika u preliminarnoj identifikaciji, koji je žrtvu uputio na Centar, obaveštava o donetoj odluci.¹¹

Nalaz i mišljenje sadrži više delova.¹²

Prvi deo čini razlog sačinjavanja nalaza i mišljenja, gde se navode osnovni podaci o Centru i njegovoj ulozi. Drugi deo odnosi se na osnovne podatke o korisniku tj. licu koje je u postupku identifikacije, kao i o njegovoj porodici. Treći deo daje odgovor na pitanje gde i kako su prikupljeni podaci na osnovu kojih se daje nalaz i mišljenje. Navode se izvori saznanja o prikupljenim podacima. Ponekad se objašnjava gde je realizovan razgovor sa korisnikom u svrhu identifikacije i koji podaci su dobijeni kroz intervju. Naredni deo, naslovljen kao „nalaz“ sadrži činjenice koje su dobijene u postupku identifikacije i odnose se uglavnom na duži vremenski period, a ne samo na period konkretnog krivičnog dela trgovine ljudima. Naime, krivično delo trgovina ljudima najčešće ima svoju „istoriju“ koja se ogleda u postojanju preduslova za eksploataciju

¹¹ Odluka se donosi po okončanju postupka, a najkasnije u roku od tri, a u izuzetno složenim slučajevima - devet meseci od dana podnošenja prijave/obaveštenja. O ovom pitanju videti tačku 209 izveštaja GRETA iz 2023. godine. GRETA u pomenutom izveštaju ukazuje u tački 210 da u periodu od 2017. godine do decembra 2022. godine, identifikovano je ukupno 687 pretpostavljenih žrtava trgovine ljudima u Srbiji. Od toga, manje od polovine (320, među kojima 150 dece) dobilo je formalni status žrtve trgovine ljudima od Centra. GRETA ističe da Centar objašnjava da razlog za to delimično leži u činjenici da se sa nekim od pretpostavljenih žrtava koje su migranti ne može obaviti razgovor jer su u pokretu i mogu napustiti zemlju u kratkom vremenskom roku. Takođe, bilo je slučajeva kada je Centar procenio da je reč o žrtvi nasilja u porodici ili zanemarivanja deteta, a ne trgovine ljudima.

¹² Formalni elementi nalaza i mišljenja opisani su prema konkretnim aktima iz krivičnih postupaka u kojima je postupao autor, a metodologija izrade i pojašnjenja oko suštine pojedinih delova izloženi su shodno iskazima predstavnika Centra koji su ispitivani u svojstvu svedoka u krivičnim postupcima.

žrtve. U praksi je to čest slučaj u situacijama eksploatacije maloletnih lica od strane roditelja u svrhu prosjačenja, gde se deca navikavaju na prosjačenje kao rutinu svakodnevnog života i kod njih se gubi percepcija štetnosti takvog ponašanja. U delu koji je naslovljen kao „mišljenje korisnika“ dato je viđenje žrtve trgovine ljudima o situaciji u kojoj se nalazi. Tu su navedena zapažanja stručnog lica Centra o tome kako žrtva trgovine ljudima percipira svoj položaj i prihvata trenutnu situaciju, kakve ima planove za budućnost i da li je motivisana da učestvuje u krivičnom postupku. Ključni deo nalaza i mišljenja jeste interpretacija nalaza, gde stručni tim iznosi svoje viđenje kompletne situacije korisnika, objašnjavajući razloge koji su doveli do tačno određenog „mišljenja“, kao zaključnog dela. U ovom delu analizirani su uzročno-posledični odnosi situacije identifikovane žrtve trgovine ljudima i pojašnjenja pojedinih njenih postupaka. U mišljenju se iznosi zaključak o identifikaciji nekog lica kao žrtve trgovine ljudima i obliku eksploatacije, kao i o nužnim koracima koje je potrebno preduzeti u cilju zbrinjavanja i zaštite žrtve. U ovom delu se navode i slučajevi eksploatacije vršenjem krivičnih dela, a što predstavlja osnov za primenu principa nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima. Predlažu se i mere zaštite žrtve trgovine ljudima u krivičnom postupku, poput predloga za dodeljivanje statusa posebno osetljivog svedoka. S tim u vezi, treba ukazati da žrtva sa specifičnim potrebama zaštite tokom krivičnog postupka predstavlja osobu kojoj su na osnovu individualne procene neophodne posebne mere zaštite (Stevanović, Vujić, 2020, str. 96).

Nalaz i mišljenje potpisuju tri stručna lica Centra. Voditelj slučaja najčešće samostalno ili u prisustvu još jednog člana tima vodi razgovor sa pretpostavljenom žrtvom i njegov zadatak je da prikupi sve relevantne informacije i obradi slučaj koji iznosi ostalim članovima tima, a potom se donosi zajednički zaključak.

U narednom delu pažnju ćemo posvetiti pravnoj prirodi nalaza i mišljenja Centra.

Pravna priroda nalaza i mišljenja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima

Kada se ima u vidu da je veštačenje zapažanje činjenica važnih za postupak ili davanje mišljenja o zapaženim činjenicama (odnosno i jedno i drugo) preko lica nezainteresovanih u postupku, na osnovu njihovog stručnog znanja ili veštine (Grubač, Vasiljević, 2014, str. 247), a da je materijalni uslov za veštačenje sadržan u potrebi da za utvrđivanje ili

ocenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje od lica koje raspolaze potrebnim stručnim znanjem (Škulić, 2011, str. 453), nedvosmislen je zaključak da nalaz i mišljenje Centra nije produkt veštačenja u krivičnoprocesnom smislu.

Naime, odredbom člana 113. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku (u daljem tekstu: ZKP, 2011) propisano je da će organ postupka odrediti veštačenje kada je za utvrđivanje ili ocenu neke činjenice u postupku potrebno stručno znanje. Nalaz i mišljenje Centra se ne dostavlja organu postupka po njegovoj naredbi da se utvrde činjenice koje su u istom navedene, već je u pitanju akt koji nastaje u okvirima ovlašćenja Centra, koji je zadužen za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima.

Treba podsetiti da se nalaz i mišljenje Centra pribavlja u predistražnom postupku ili u fazi istrage, kojima rukovodi vodi javni tužilac, a ovaj akt predstavlja važan orijentir javnom tužiocu koji na osnovu utvrđenih činjenica konkretnog slučaja odlučuje da li će identifikovana žrtva trgovine ljudima dobiti svojstvo oštećenog u procesnom smislu, kao i da li se u odnosu na žrtvu ima primeniti princip nekažnjavanja za izvršeno krivično delo. Dakle, već u ovoj fazi krivičnog postupka nalaz i mišljenje Centra ima značajne procesne implikacije na postupanje javnog tužioca. Nesporni su stavovi doktrine da se u cilju primene prava na određeni spor (slučaj), moraju odrediti činjenice tog spora, a da su činjenice u vezi sa zakonom preko procesa primene zakona na činjenice konkretnog slučaja (Meier, 2014, str. 8-9), iz čega proizilazi da nalaz i mišljenje Centra sadrži određene pravnorelevantne (odlučne) činjenice koje su značajne za krivični postupak za krivično delo trgovina ljudima.

Iz navedenog proizilazi pitanje - ako nalaz i mišljenje Centra nije rezultat izvršenog veštačenja, kakva je pravna priroda ovog akta?

Odgovor na postavljeno pitanje proizilazi iz odredaba ZKP koji se odnose na dokazivanje ispravom i definiciji isprave iz člana 2. stav 1. tačka 26, po kojoj je isprava svaki predmet ili računarski podatak koji je podoban ili određen da služi kao dokaz činjenice koje se utvrđuju u postupku (član 83. stav 1. i 2). Iz ove definicije proizilazi da se nalaz i mišljenje Centra u krivičnom postupku smatra ispravom, a shodno odredbi člana 138. stav 1. ZKP dokazivanje ispravom vrši se čitanjem, gledanjem, slušanjem ili uvidom u sadržaj isprave na drugi način. Obzirom da sadržaj isprave može biti izražen u pisanoj formi, figurativno, optički, zvučno, u obliku elektronskog zapisa ili na neki drugi način, razumljivo je da zakonodavac, pored najčešćih načina saznavanja sadržaja isprave (čitanjem, gledanjem ili slušanjem) ostavlja mogućnost da se to učini i uvidom u njen sadržaj na drugi način (Ilić i sar., 2014, str. 393).

Nalaz i mišljenje Centra može se poistovetiti sa izveštajem Centra za socijalni rad koji se uvek pojavljuje u krivičnim postupcima trgovine ljudima kada su oštećeni maloletna lica. U sudskoj praksi jasno je definisano da izveštaj Centra za socijalni rad koji je sačinjen od strane stručnog lica i u svemu prema pravilima struke, predstavlja ispravu izdatu od strane nadležnog državnog organa u zakonom propisanoj proceduri, koja je u smislu člana 2. stav 1. tačka 26. ZKP podobna da se koristi kao dokaz u krivičnom postupku.¹³

Nakon utvrđivanja pravne prirode nalaza i mišljenja Centra, potrebno je razmotriti pravnu snagu ovog dokaza, čime dolazimo na teren ocene dokaza. Takođe, stručni radnici Centra koji su učestovali u izradi nalaza i mišljenja često imaju svojstvo svedoka u krivičnom postupku. I njihovi iskazi takođe su predmet ocene od strane suda.

Ocena dokaza – nalaza i mišljenja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima i iskaza svedoka predstavnika Centra koji su učestvovali u izradi nalaza i mišljenja

Nalaz i mišljenje Centra jedan je od dokaza koje sud ceni pri utvrđivanju pravnorelevantnog činjeničnog stanja. Treba podsetiti na stavove doktrine da pravilno utvrđivanje činjenica koje se ostvaruje izvođenjem i ocenom dokaza, prvi je i najvažniji zadatak svakog procesa i predstavlja najglavniju i najobimniju aktivnost u suđenju, čemu sleduju zaključivanja i sudovi o značaju utvrđenih činjenica (Vasiljević, 1981, str. 292). Ocena dokaza je poslednja, završna aktivnost suda u procesu dokazivanja i sastoji se u određivanju vrednosti otkrivenih i izvedenih dokaza u odnosu na činjenice koje su predmet dokazivanja i koje čine sadržinu krivične stvari (Bejatović, 2014, str. 284-285). Argumentaciju za utvrđeno činjenično stanje sud izlaže u obrazloženju presude, a obrazloženjem presude postiže se i uspostavlja dijalektičko jedinstvo između činjenica i prava posredstvom dokaza (Jekić, 1989, str. 47).

U pogledu pitanja koje analiziramo treba razmotriti odredbu člana 138. stav 2. ZKP koja je značajna jer Centar ima svojstvo državnog organa koji izdaje nalaz i mišljenje postupajući u granicama svoje nadležnosti. Ovom odredbom je propisano da isprava koju je u propisanom obliku izdao državni organ u granicama svoje nadležnosti, kao i isprava koju je u takvom obliku izdalo lice u vršenju javnog ovlašćenja koje mu je povereno zakonom, dokazuje verodostojnost

¹³ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 172/22 od 26. 4. 2022. godine, dostupna u elektronskoj bazi sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda.

onoga što je u njoj sadržano. Dakle, zakonska je pretpostavka da nalaz i mišljenje Centra predstavlja verodostojnu ispravu, ali ovo nije apsolutno pravilo jer odredba stava 3. propisuje da je dozvoljeno dokazivati da sadržaj isprave iz stava 2. ovog člana nije verodostojan ili da isprava nije pravilno sastavljena.

Nalaz i mišljenje Centra se kao dokaz (isprava) od strane suda ispituje pojedinačno, u smislu unutrašnje koherentnosti, jasnoće i relevantnosti činjenica koje su navedene, ali i u odnosu na druge izvedene dokaze. Ispravno se u doktrini ukazuje da značajna zaštita protiv nemarnosti i proizvoljnosti u ocenjivanju dokaza jeste obaveza suda da u svojoj odluci navede koje dokaze smatra uverljivim, a koje ne, i da u svakom slučaju objasni razloge za svoju odluku (Spencer, 2002, str. 622).

Međutim, vrlo često se ukazuje potreba da se ispituju stručni radnici Centra koji su učestvovali u izradi nalaza i mišljenja. Već smo ukazali da stručni radnici Centra obavljaju razgovor sa pretpostavljenom žrtvom i dolaze do važnih saznanja, a pored toga prikupljaju brojne činjenice i iz drugih izvora saznanja, koji proces se finalizira izradom nalaza i mišljenja. Oni imaju neposredna saznanja o bitnim činjenicama, posebno o onim koje su im predložile žrtve tokom razgovora. Nisu retke situacije da žrtve trgovine ljudima odbiju da svedoče u krivičnom postupku ili da svedoče u istrazi a ne žele da svedoče na glavnom pretresu. Ponekad su žrtve trgovine ljudima privilegovani svedoci koji iskoriste zakonsko pravo da ne svedoče. To implicira pitanje na koji način ceniti iskaz predstavnika Centra u pogledu činjenica o kojima se oštećeni (žrtva trgovine ljudima) nije izjašnjavala u sudskom postupku, ili se izjasnila drugačije u odnosu na informacije koje je dala predstavniku Centra tokom obavljenog razgovora?

O nekim od ovih pitanja izjasnio se Vrhovni kasacioni sud koji je istakao da „u Zakoniku o krivičnom postupku ne postoji procesna zabrana da se o sadržaju izjave privilegovanog svedoka, koju je dao slobodnom voljom pred drugim licem, ta druga lica ispituju kao svedoci. Imajući u vidu navedeno, iskazi svedoka AA i svedoka BB mogu se koristiti kao dokaz u ovoj pravnoj stvari, jer na ovaj način svedoče o činjenicama koje su svojim čulima opazile i korišćenje takvog iskaza kao dokaza u krivičnom postupku nije u suprotnosti sa bilo kojom odredbom ZKP, pa se samim tim ne radi o nezakonitom dokazu u smislu odredbe člana 84. stav 1. u vezi odredbe člana 16. stav 1. ZKP“.¹⁴ I u drugoj

¹⁴ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 1038/22 od 05. 10. 2022. godine, dostupna u elektronskoj bazi sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda. Po navodima branioca koji je podneo zahtev za zaštitu zakonitosti, iskaze svedoka nije trebalo prihvatiti jer bi to

odluci¹⁵ ovaj sud je pojasnio da „okolnost da su privilegovani svedoci iskoristili svoje pravo da ne svedoče na glavnom pretresu ne može uticati na zakonitost drugih dokaza, u konkretnom slučaju na iskaz svedoka DD, radnika Centra za socijalni rad, koja se izjašnjava o činjenicama do kojih je došla pri vršenju aktivnosti iz svog delokruga u okviru kojih je obavljala razgovor sa maloletnim oštećenima koje su kasnije u krivičnom postupku iskoristile svoje pravo da ne svedoče“.

Iz citiranih odluka najviše sudske instance proizilazi da ne postoji smetnja da se predstavnici Centra u svojstvu svedoka izjašnjavaju o činjenicama koje su saznali u postupku identifikacije žrtve trgovine ljudima. I u slučajevima kada identifikovane žrtve trgovine ljudima, a oštećeni u krivičnoprocesnom smislu, odbiju da svedoče (koristeći status privilegovanih svedoka ili iz drugih razloga odbiju da se izjasne o krivičnom delu ili se selektivno izjasne), iskaz predstavnika Centra u svojstvu svedoka može biti relevantan za utvrđivanje činjeničnog stanja. To se odnosi i na situacije kada se predstavnik Centra u svojstvu svedoka izjašnjava o činjenicama do kojih je došao iz razgovora sa oštećenim, koji se u pogledu tih istih činjenica drugačije izjasnio prilikom svedočenja u krivičnom postupku. U doktrini se ukazuje da nije neuobičajeno da oštećeno maloletno lice ima „zaštitnički“ odnos prema okrivljenom roditelju, da relativizuje krivicu roditelja, ispoljava vezanost za njega i zabrinutost za njegov status. Kod pojedinih oblika eksploatacije, kao što je na primer prosjačenje, uloga roditelja u „normalizaciji“ takvog ponašanja i shvatanja deteta da je takvo postupanje u redu, čak i poželjno, izuzetno je izražena i predstavlja oblik dugotrajnog i manipulativnog korišćenja roditeljskog autoriteta i zloupotrebu ovlašćenja. Maloletno lice ne vidi nikakav problem u činu prošnje niti smatra da je postupak njegovog roditelja pogrešan, pa se tako može i izjašnjavati u krivičnom postupku (Jeličić, 2025, str. 370-371). U svakom slučaju, sud ocenjuje i iskaz oštećenog, žrtve trgovine ljudima, u sklopu sa ostalim izvedenim dokazima, pa za svoju odluku zašto prihvata ili ne prihvata iskaz oštećenog u delu gde je isti suprotan iskazu predstavnika Centra koji je ispitan u svojstvu svedoka, u pogledu činjenica o kojima mu se poverio oštećeni, sud je dužan da pruži adekvatno obrazloženje. Svakako je nesporno da iskazi predstavnika Centra, u svim razmatranim situacijama, postaju značajan izvor saznanja o važnim činjenicama za krivični postupak. Ne može se postaviti pravilo da li će sud uvek

značilo posredno izigravanje prava maloletne oštećene da ne svedoči u postupku.

¹⁵ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 705/22 od 12. 07. 2022. godine, dostupna u elektronskoj bazi sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda.

pokloniti veru iskazu svedoka predstavnika Centra i nalazu i mišljenju, jer su ovo dokazi koji se cene kako pojedinačno, tako i u vezi sa ostalim izvedenim dokazima. U skladu s navedenim su i stavovi doktrine da su činjenica i dokaz u procesnom smislu nerazdvojno povezani i uslovljeni, jer nema činjenice bez dokaza, a svaki dokaz potvrđuje neku činjenicu (Petrić, 1982, str. 801).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu svega iznetog, može se zaključiti da je nalaz i mišljenje Centra u krivičnim postupcima trgovine ljudima značajan iz više aspekata. Ovaj akt u krivičnom postupku predstavlja ispravu izdatu od državnog organa koji postupa u granicama svoje nadležnosti. Centar svoja ovlašćenja crpi iz međunarodnih konvencija koje je ratifikovala Republika Srbija i predstavlja jedini državni organ koji formalnopravno identifikuje žrtvu trgovine ljudima i preduzima druge mere o kojima je bilo reči u ovom radu. Samim tim, nalaz i mišljenje kao akt Centra ima izraženu težinu u mnogim, ne samo krivičnoprocesnim aspektima. Već u predistražnom postupku i postupku istrage, nalaz i mišljenje utiče na odluku javnog tužioca da li će identifikovana žrtva trgovine ljudima dobiti status oštećenog lica i da li će se u odnosu na žrtvu primenjivati princip nekažnjavanja shodno članu 26. Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Nalaz i mišljenje predstavlja dokaz u pogledu činjenica koje su u njemu navedene, a iz strukture ovog akta proizilazi da su u pitanju mnoge značajne činjenice koje omogućavaju jasnije sagledavanje položaja žrtve i radnje izvršenja krivičnog dela trgovina ljudima. Iskazi svedoka stručnih radnika Centra, koji su učestvovali u izradi nalaza i mišljenja, predstavljaju relevantan dokaz u pogledu činjenica o kojima ovi svedoci imaju saznanja, a do kojih su došli razgovorom sa identifikovanom žrtvom krivičnog dela i na drugi način, u postupku sačinjavanja nalaza i mišljenja. Njihovi iskazi su procesno validni bez obzira da li je oštećeni uskratio svedočenje jer je privilegovani svedok ili iz drugih razloga, ili postoji razlika u iskazu oštećenog u sudskom postupku u odnosu na informacije koje je izneo stručnim radnicima Centra u postupku identifikacije žrtve trgovine ljudima. Naravno, sud nalaz i mišljenje Centra i iskaze predstavnika Centra u svojstvu svedoka ceni kako pojedinačno, tako i u vezi sa ostalim izvedenim dokazima i ne može se postaviti apsolutno pravilo u pogledu toga kako će sud ceniti ove dokaze.

LITERATURA

Bejatović, S. (2014) *Krivično procesno pravo*, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Službeni glasnik.

Dragičević – Dičić R., Mirović T., Žarković M. (2016) *Pravni okvir i preporuke za primenu principa nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji*. Beograd: Misija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) u Srbiji.

Grubač, M., Vasiljević, T. (2014) *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, trinaesto izdanje. Beograd: Projuris.

Ilić, G.P. i sar., (2014) *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, sedmo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Službeni glasnik.

Jekić, Z. (1989) *Dokazi i istina u krivičnom postupku*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Jeličić, M. (2025) 'Karakteristike krivičnog postupka za krivično delo trgovina ljudima učinjeno prema maloletnom licu od strane roditelja', u: M. Simović (ur.) *Djeca i maloljetnici u kaznenom pravu*. Banja Luka: Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Javna ustanova Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj, 352-373. <https://doi.org/10.7251/CEST1625352J>

Meier, L. (2014) 'Probability, Confidence, and the Constitutionality of Summary Judgment', *Hastings Constitutional Law Quarterly*, 42, 1-71.

Petrić, B. (1982) *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, Šid: Grafosrem.

Spencer, J. R. (2002) 'Evidence' in: M. D. Marty, J. R. Spencer (eds.) *European criminal procedures*, Cambridge University Press.

Stevanović, I., Vujić, N. (2020) 'Maloletno lice i druge posebno osetljive kategorije žrtava krivičnih dela (međunarodni pravni standardi i krivično procesno zakonodavstvo Srbije)', u: S. Bejatović (ur.) *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja zaštite)*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, 95-109.

Škulić, M. (2011) *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Javno preduzeće Službeni glasnik.

Škulić, M. (2016) 'Položaj žrtve krivičnog dela/oštećenog u krivičnopravnom sistemu Srbije uopšte i u odnosu na Direktivu EU 2012-29', u: Đ. Ignjatović (ur.) *Kaznena reakcija u Srbiji tematska monografija 6. deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 40-80.

Vasiljević, T. (1981) *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Savremena administracija.

Žarković M., i sar., (2023) *Pravda za žrtve trgovine ljudima – Praktikum za sudije i javne tužioce*, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima.

Propisi

Deklaracija Ujedinjenih nacija o osnovnim načelima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe ovlašćenja iz 1985. godine, usvojena rezolucijom Generalne skupštine 40/34 od 29. novembra 1985. godine.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLP) - *Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima* (2003), Službeni list Srbije i Crne Gore - Međunarodni ugovori, br. 9/03, 5/05 i 7/05 i Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 12/10 i 10/15.

Krivični zakonik - KZ (2005), Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19 i 94/24).

Uredba o mreži ustanova socijalne zaštite (2012), Službeni glasnik RS br. 16/12.

Ustav Republike Srbije (2006), Službeni glasnik RS, br. 98/06 i 115/21.

Zakon o potvrđivanju fakultativnog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta, (2002), Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 7/02.

Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, (2009), Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 19/09.

Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola (2001), Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori br. 6/01.

Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta, (1990), Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 15/90 i Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 4/96 i 2/97.

Zakonik o krivičnom postupku – ZKP (2011), Službeni glasnik RS, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/2014, 35/19, 27/21 i 62/21.

Internet izvori

Pravilnik o o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i zadataka Centra zaštitu žrtava trgovine ljudima. Dostupno na : <https://centarzztlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-o-organizaciji-i-sistematizaciji.pdf> (pristupljeno : 25. april 2025. godine).

Standardne operative procedure. Dostupno na: <https://media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/01.SOP+final+250119.pdf> (pristupljeno 25. april 2025. godine).

Statut Centra zaštitu žrtava trgovine ljudima. Dostupno na: <https://centarzztlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Statut.pdf>. (pristupljeno: 25. april 2025. godine).

Web stranica Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Dostupno na : <https://centarzztlj.rs/tim-centra/> (pristupljeno: 25. april 2025. godine).

Sudska praksa

Chowdury and others protiv Grčke (predstavka broj 21884/2015, presuda od 30. marta 2017. godine).

Odluke Evropskog suda za ljudska prava:

Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz. 172/22 od 26. 4. 2022. godine.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz. 705/22 od 12. 07. 2022. godine.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz. 1038/22 od 5. 10. 2022. godine.

Rantsev protiv Kipra i Rusije (predstavka broj 25965/04, presuda od 7. januara 2010. godine).

S.M. protiv Hrvatske (predstavka broj 60561/14, presuda Velikog veća od 25. juna 2020. godine).

THE SIGNIFICANCE OF THE FINDINGS AND OPINIONS OF THE
CENTER FOR THE PROTECTION OF VICTIMS OF HUMAN
TRAFFICKING IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The Center for the Protection of Victims of Human Trafficking plays a significant role in the criminal proceedings for the crime of human trafficking from Article 388 of the Criminal Code. This institution of social protection has numerous responsibilities, and the most important for criminal proceedings is the identification of victims of human trafficking, on which the findings and opinion are submitted. In the introductory part, general comments on the subject of the work were given, and then the international standards that are significant for the position and powers of the Center were pointed out.

The procedure for identifying victims of human trafficking and the structure of findings and opinions were analyzed, as well as the legal nature of this act. The subject of the author's interest is also the issue of evidence evaluation, primarily findings and opinions, as well as the statements of representatives of the Center who often appear as witnesses in criminal proceedings. It was pointed out the procedural validity of the testimony of the representatives of the Center regarding the facts they learned in the process of identifying victims of human trafficking, in different procedural situations.

The author's conclusion is that the finding and opinion of the Center for the Protection of Victims of Human Trafficking has multiple significance for criminal proceedings. It manifests itself through the procedural implications of granting the status of injured party to an identified victim of human trafficking and the basis for applying the principle of non-punishment of the victim of human trafficking.

* PhD, Research Fellow; Judge of High Court in Šabac, <https://orcid.org/0009-0003-5486-3485> E-mail: mladen.jelicic.kaishin@gmail.com.

Then, through the procedural validity of the testimony of the witnesses of the representatives of the Center about the facts that they learned in the process of identifying the victims of human trafficking, but also through other aspects arising from the status of victims of the criminal offense of human trafficking.

Keywords: human trafficking, victim of human trafficking, finding and opinion, Center for the Protection of Victims of Human Trafficking, criminal proceedings

© 2025 by authors

Ovaj rad se objavljuje pod licencom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)